

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Alexandra Horáka

Pol'sko-slovenská medzijazyková interferencia vo výučbe slovenčiny ako cudzieho jazyka

Recenzowana rozprawa jest rozprawą ambitną i wartościową. Podejmuje ważną problematykę porównawczą z zakresu glottodydaktyki dwóch bliskich języków zachodniosłowiańskich, jakimi są języki polski i słowacki. Doktorant jest dobrze zorientowany w problematyce aplikowanej lingwistyki, oczytany w pracach teoretycznych dotyczących transferu językowego i interferencji międzyjęzykowej oraz wykazuje się bardzo dobrym stopniem znajomości systemów gramatycznych obydwu analizowanych języków.

Rozprawa napisana jest w języku słowackim / po słowacku, liczy 280 stron i podzielona jest na dwie części: teoretyczną i praktyczną. Składa się ze wstępu, trzech rozdziałów, zakończenia / podsumowania, streszczenia w języku polskim i angielskim, wykazu skrótów i tablic, obszernej bibliografii oraz trzech załączników reprezentujących poddane analizie prace studenckie.

Pracę otwiera *Úvod (Wstęp)* (s. 3-5), w którym Doktorant przedstawia koncepcję pracy, cel i metodę analizy oraz stan badań w zakresie analizy transferu i interferencji międzyjęzykowej. Za podstawę kompozycji pracy Autor przyjął model IMRAD (ang. *Introduction, Materials and Methods And Discussion*), standardowo stosowany, zwłaszcza, w naukowych publikacjach anglojęzycznych.

Pierwszy rozdział, pt. *Teoretické východiská (Podstawy teoretyczne)* (s. 6-54), składa się z siedmiu podrozdziałów. Doktorant omawia w nim szczegółowo problemy teoretyczne związane z transferem językowym. Ujawnia jednocześnie świetne rozeznanie nie tylko w pracach teoretycznych polskich i słowackich, ale też anglojęzycznych (badacze z USA, z Anglii), niemieckojęzycznych i inosłowiańskich. Przedstawia różne podejścia do pojęcia transferu i interferencji w pracach autorów angielskich i amerykańskich (Odlin, Ellis, Weinreich, Grosjean, Corder, Selinker, Krashen, Cook, Jarvis, Pavlenko, Kellerman i inni). Jest jednak równie dobrze zorientowany, także w pracach autorów polskich i słowiańskich (Komorowska, Arabski, Mańczak-Wohlfeld, Żydek-Bednarczukowa; Hoffmannová, Müllerová, Nábělková). W drugim podrozdziale w sposób równie szczegółowy Doktorant

podaje przegląd dotychczasowego stanu badań nad transferem w lingwistyce. Nie chodzi tylko o wyliczenie prac, ale o ich omówienie i analizę podstawowych pojęć teoretycznych (interferencja międzyjęzykowa, językowe zapożyczenia, językowe zachowanie bilingwisty, transfer w nauczaniu języka obcego, analiza kontrastywna, analiza błędów, teoria międzyjęzyka, itp.). W podrozdziale na temat transferu i błędów językowych przyjmuje typologię błędów opracowaną przez A. Markowskiego. W następnym podrozdziale, dotyczącym ogólnej charakterystyki metodyki nauczania języka słowackiego jako obcego, omawia prace językoznawców słowackich (Dolník, Pekarovičová, Vajičková, Baláž, Dratva, Buznová, Sabol i inni) i czeskich (Bogoczová, Pösingerová, Muryc). Szkoda, że Doktorant nie poświęcił kilku zdań też opracowaniom krakowskich autorek i czeskiego polonisty, bohemisty z Ołomuńca E. Lotki. W tekście tego podrozdziału nie przywołuje nazwisk autorek z Uniwersytetu Jagiellońskiego (E. Lipińska, A. Seretny). Brakuje również nazwisk czeskich polonistów i bohemistów J. Damborskiego i E. Lotki, chociaż są podane w bibliografii. Siódmy podrozdział to przejrzyste, zwarte podsumowanie teoretycznych rozważań. Wśród prac słowackich brak najnowszej monografii J. Dudášovej-Kriššákovéj (*Fonologický systém slovanských jazykov z typologického hľadiska*. Acta Universitatis Prešovensis. Prešov: Vydavateľstvo PU v Prešove 2014. 224 s.), chociaż Autor podaje w bibliografii starsze opracowanie tej autorki z r. 1999.

Rozdział 2. pt. *Metodológia výskumu (Metodologia badań)* (s. 55-69) przedstawia główny cel badawczy i zastosowaną przez Autora metodę analizy. Opisuje pojęcie transferu, ze szczególnym uwzględnieniem transferu negatywnego, na trzech płaszczyznach językowych: fonetycznej, morfologicznej, składniowej i w ortografii, oraz szczegółowo charakteryzuje dane wynikające ze studenckich komunikatów pisemnych i ustnych. Autor razem zebrał 193 wypracowań pisemnych i 27 nagrań wypowiedzi ustnych, co uważam za liczbę wystarczającą do analizy. Doktorant w opisie metody analizy podaje 5 etapów jej przeprowadzenia: zebranie danych, rozpoznanie błędów, opis błędów i ich klasyfikacja, wyjaśnienie źródła błędów i ewaluacja błędów (rażące, pospolite i usterki). Mam jedną drobną uwagę do tego podrozdziału, która w żaden sposób nie obniża wartości pracy. Z mojego punktu widzenia Autor za często stosuje wyrazy obce. Wydaje mi się, że w pracy slawistycznej powinien używać słownictwa rodzimego a obce odpowiedniki przytaczać w nawiasie. Można co prawda zauważyć, że nie wszystkie przytoczone obce terminy mają polskie czy słowackie odpowiedniki, ale wówczas istnieje jeszcze możliwość opisu. Zwracam na to uwagę dlatego, że z monografii w formie drukowanej z pewnością będą mogli

korzystać także nauczyciele, lektorzy i wykładowcy, którzy nie muszą być zorientowani w obcojęzycznej literaturze problemu, i nie zawsze uda się im znaleźć odpowiednik w swoim ojczystym języku (np. wyrazu *eksplanacja* nie ma w słowniku polskim i słowackim).

Rozdział 3. pt. *Analýza poľsko-slovenskej medzijazykovej interferencie (Analiza polsko-słowackiej interferencji międzyjęzykowej)* (s. 66-205) jest najobszerniejszą i najbardziej wartościową częścią pracy. Tutaj bardzo dobrze uwidacznia się filologiczne i językoznawcze przygotowanie Doktoranta oraz bardzo dobra, zasługująca na podkreślenie, znajomość systemów gramatycznych obydwu analizowanych języków. Wszystkie swoje twierdzenia stara się potwierdzić cytatai i spostrzeżeniami z prac słowackich, polskich i czeskich lingwistów – specjalistów w danej płaszczyźnie językowej. Należy również podkreślić bardzo staranny wybór przykładów, które wyraziście przedstawiają omawiane problemy i łatwo zauważyć charakterystyczne i charakteryzowane błędy polskich studentów słowacytiki i słowackiej Polonii. Wszystkie przytoczone błędne użycia mają obok siebie podaną formę poprawną. Ponadto przeprowadzany opis należy uznać za dokładny i wnikliwy, np. na płaszczyźnie składniowej Doktorant odwołuje się nie tylko do prac słowackich językoznawców, ale i polskich (Kačala, Pavlovič, Ivanová, Grzegorzczkova, Świdziński, Saloni, Nagórko itp.), polemizuje z nimi i wybiera dla swojej analizy najodpowiedniejsze podejście. Autor podaje również przyczynę nieuwzględnienia analizy leksykalnej. Twierdzi, że jest dobrze zanalizowana i opisana w literaturze przedmiotu. Nie całkiem zgadzam się z takim twierdzeniem, ponieważ uważam, że można by tu jeszcze sporo doprecyzować i wyjaśnić, innymi słowy istnieją i tutaj tzw. białe plamy. Każda omawiana płaszczyzna jest dobrze udokumentowana przykładami językowymi, przejrzystymi tabelami, oraz zawiera podsumowanie opisu, co uważam za wielkie plus i wielką wartość pracy. Wobec tak szczegółowej analizy nasuwa się pytanie: Czy został jeszcze jakiś błąd, którego nie ma w danym opisie, błąd, którego można się spodziewać?

Mam też kilka uwag do pewnych stwierdzeń Doktoranta:

- W podrozdziale *Interferenčné chyby v ortografii* (s. 92-99) na s. 92 Doktorant podaje dwie grupy: a) brak znaku diakrytycznego (*ktore – ktoré*), b) znak diakrytyczny jest na miejscu, gdzie go w języku słowackim nie ma (*chcē – chce*). Według mnie należało by podać jeszcze trzecią grupę (jakby rozdzielającą grupę drugą), kiedy znak diakrytyczny znajduje się na nie właściwym miejscu (*konkretného – konkrétneho*).

- Na s. 98 Doktorant pisze: „*Pre písanie veľkých písmen platia v oboch jazykoch podobné pravidlá*“, dalej jednak pokazuje różnice.

- Na s. 101 przy rzeczownikach i ich deklinacji mówi o alternacjach, ale nasuwa się pytanie, jaka alternacja występuje w formie wołacza *kolego*?

- Na s. 102 w przytoczonym przykładzie *palcyma* należało by dodać, że to forma stylistycznie nacechowana. Skąd ten przykład?

- Na s. 102 Doktorant mówi o kontrastywnym porównaniu semantyki przypadku. Chciałabym w związku z tym zapytać, czy Doktorant ma albo sugeruje jakieś własne analizy dotyczące semantyki przypadku?

- Na s. 117 – w zdaniu „*V prácach určených pre školskú prax sa vyčleňujú tri rody v sg (mužský, ženský a stredný) a tri rody v pl. (mužský osobný a mužský neosobný).*“ – i znowu moje pytanie, jak należy rozumieć te trzy rodzaje w pl?

Ostatni, czwarty rozdział *Závery (Wnioski)* (s. 206-208) to podsumowanie całości, analizy materiałowej przeprowadzonej w rozdziale trzecim, jak również syntezy teorii transferu przedstawionej w rozdziale pierwszym, i propozycje odnośnie dalszych badań nad przyswajaniem języka słowackiego jako obcego przez Polaków, innych Słowian i obcokrajowców nie-Słowian. W pracy nie ma wyjaśnień źródła błędu, ponieważ głównym celem analizy były błędy interferencyjne (to też trochę niezrozumiałe). Podsumowanie jest przejrzyste, zrozumiałe i zwarte.

Do pracy jest dołączone solidnie opracowane streszczenie w dwu językach – polskim (s. 209-223) i angielskim (224-238).

Na s. 240 podano *Zoznam tabuliek (Spis tablic)*, których w pracy znajduje się 20.

Bibliografia (s. 241-257) obejmuje 256 pozycji (autorów mniej). Jest to spis wyczerpujący, niektóre nazwiska powtarzają się w kilku podanych pracach. Dane bibliograficzne dowodzą również, że Doktorant jest dobrze zorientowany w literaturze przedmiotu nie tylko słowackiej i polskiej, ale też w czeskiej i innoślwiańskiej: niemieckiej, angielskiej czy amerykańskiej. Proponuję uzupełnić do druku bibliografię o niektóre publikacje wspomniane wyżej, ewentualnie o najnowsze z ostatniego okresu.

Załączniki do pracy ukazują wybrane prace pisemne studentów słowacystyki (s. 258-266) oraz nagrania ustnych wypowiedzi studentów i Polonii słowackiej (s. 267-280).

Doktorant podkreśla, że do analizy wybrano 193 wypracowań pisemnych i 27 nagrań wypowiedzi ustnych, co uważam za wystarczający materiał do analizy.

Praca napisana jest po słowacku, ładnym, poprawnym i zrozumiałym językiem literackim. Wywody są logiczne i mają dobre oparcie w materiale. Pojawiło się jednak kilka drobnych błędów technicznych oraz językowych, które należałoby usunąć przed publikacją pracy.

Oceniając sposób analizy przytoczonych przykładów z pisemnych opracowań studenckich i przedstawicieli Polonii słowackiej oraz ich ustnych wypowiedzi, mogę śmiało podkreślić, że Doktorant wykazał się wielką umiejętnością opisu materiału. Wyczerpująco przedstawił najważniejsze problemy teoretyczne i metodologiczne związane z transferem i interferencją. Potwierdził, że jest doskonale zorientowany w pracach teoretycznych, nie tylko słowackich i polskich, ale i inosłowiańskich.

Na zakończenie mogę stwierdzić, że najważniejsze aspekty w pracy naukowej zostały spełnione:

- 1) *Poziom teoretyczny, intelektualny* – wysoki. Doktorant opiera się na bogatej literaturze dotyczącej wybranej dziedziny badań; jej wykorzystanie budzi respekt, a umiejętność jej zastosowania do analizy i interpretacji bazy materiałowej jest na wysokim poziomie.
- 2) *Poziom metodologiczny* – też właściwe uchwycenie problematyki. Sukces pracy naukowej zależy w dużej mierze od doboru właściwych metod, technik i metod badawczych oraz od precyzyjnego określenia problemów badawczych. Autor, uświadamiając to sobie wyraźnie, sięgnął do metod kombinowanych, wykorzystując szczególnie metodę komparatystyczną, co okazało się rozwiązaniem skutecznym.
- 3) *Jakość analizowanego materiału* – Autor z własnej praktyki potrafi wyczuć zjawiska problematyczne, co znalazło również potwierdzenie w selekcji i doborze materiału (prace pisemne i wypowiedzi ustne). Respondenci zostali zróżnicowani – studenci wszystkich roczników słowacyztyki i Polonia słowacka. Materiał jest obszerny, jakościowo wartościowy i umożliwiający kolejne badania językoznawcze.

- 4) *Oryginalność interpretacyjna* – jest w dużej mierze uwarunkowana poziomem teoretycznym i metodologicznym pracy. Powtórzę tu zatem, że oczytanie Autora w szerokiej literaturze teoretycznej, zastosowanie właściwych metod i technik badawczych, bogactwo wiarygodnego poddanego analizie materiału umożliwiło napisanie rozprawy spełniającej z nadwyżką wymogi stawiane pracy doktorskiej.

Rozprawę doktorską oceniam wysoko jako udane opracowanie naukowej problematyki transferu negatywnego i międzyjęzykowej interferencji słowacko-polskiej, także w ujęciu porównawczym, podkreślam jej cenny wkład do glottodydaktyki. Z pewnością stanie się bardzo przydatną pomocą dydaktyczną dla przyszłych lektorów i wykładowców na polskich słowacystykach. Pomoże też lektorom i wykładowcom języka polskiego jako obcego. Moje uwagi krytyczne (jest ich nie dużo) w żaden sposób nie podważają wartości rozprawy, traktuję je raczej jako głos w dyskusji.

Ze względu na walory merytoryczne pracy A. Horáka *Pol'sko-slovenská medzijazyková interferencia vo výučbe slovenčiny ako cudzieho jazyka*, i przydatność jej problematyki w glottodydaktyce uniwersyteckiej (i nie tylko), występuję z wnioskiem do Rady Wydziału Filologicznego UJ o jej wyróżnienie.

Przedłożona mi do recenzji – rozprawa doktorska mgra Alexandra Horáka *Pol'sko-slovenská medzijazyková interferencia vo výučbe slovenčiny ako cudzieho jazyka* spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim zgodnie z *Ustawą o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r.*, wnoszę więc do Wysokiej Rady Wydziału Filologicznego o dopuszczenie Doktoranta – pana mgra Alexandra Horáka – do dalszych etapów przewodu doktorskiego w celu nadaniu mu stopnia naukowego doktora.

Bratysława, 25. 04. 2016 r.

prof. PhDr. Marta Pančíková, CSc.
Uniwersytet Ostrawski w Ostrawie